

مكتوب دىيارى

۱۹ نجى سنه

سنه ۱۳۱۷

جزء، عدد : ۸۹

بریتیش مؤزه اؤمك غزته قۇللقسىقۇنلرى

و

ابراھام فرھوفن

۱. بریتیش مؤزه اؤم [دینلان لوندره موزەسى، حاوی اۆلدىغى آثار عتیقه و نادره اعتباریلە اوروپا سوادندە بولنان موزەلرک عمومە فائقد . بوموزەنك خزانه کتبی گزديگم صرەدە مطبوعات عالمە مخصوص اۆلان دائرەسىنى صورت مخصوصەدە زیارت ایتیشیدم . بو دائرە حقیقە موزەنك عظمت شانە بر نمونە مصغر اۆلەرق گوسترلمگە شایاندر .

غزته دینلان و ماھیت حقیقەسى دنیایی بر مجلس الفت حاله قویمقدن عبارت اۆلان اۆ لازمة اطلاعك اۆل نرەدە تولد و نه صورتله تناسل ایدرک هانگی قوم عنندنه وسعت انتشاره مظهر اۆلدىغى و کندی عالمندە کی تکاملی، تاریخ ظهوری صرەسیله طاقم طاقم انظار اعتباره عرض اۆلنمش اۆلمسى بزم گى مطبوعات جهانی غزتهلر مزك سستونلرنده اۆقودیلغز قرق اللى اسمە منحصر بیلانلر ایچون موجب حیرت بر مرتبه ددر .

بودائرہ عادتاً مطبوعات سرگیزی اطلاقه شایاندر . اۆ اسبکی غزته طوغله

اوزرینه یازلمش [افیمدریس] دینلان یونان الواح حوادثی در . ایسته اوروپاده تاریخ مطبوعات بولو حذرله باشلار .

مطبوعات تعبیر عمومیس آلتده طوغله لوحه لرینک داخل اولسنه تعجب ایدلمسون . اگر اوراق حوادثه مطبوعات عنوانی ویریشمز مطبوع اولمردن طولای ایسه بو طوغله لرک دخی برر لوحه مطبوعدن بشقه بر شی اولدیغی یلنملی در . چونکه هر برینک حاوی اولدیغی کلمات عینی عینه ، طبقی طبقه اولق اوزره بر قطعه ده متعدد طوغله لر موجود درکه ، بوده ضبط و یا اشاعه سی مطلوب اولان وقایع و حادثاتک اولجه یاپدیریلان قابی متعدد کریمچله بر آلت تضییق ایله نقش و تطبیق اولندقدن صکره طوغله حاله گتورلمش و عادتاً نسخ مطبوعه معلومه گی بلاد و اشخاصه طاییدلمش اولسنه دلالت ایدر .

بوندن صکره چین مطبوعاتی گوریلور . اگر بر حادثه نك مرکب دینلان مایع - سیاه ایله بیلدیکمز یولده کاغذله عیناً نقش و تمثیلی نظر اعتباره آلور ایسه معلومز اولان غزته لر ابتدا چینده ظهور ایتش عد اولور . چین غزته سنک بوندن یگر می بش عصر اول باصلش نسخهلری بوداره مطبوعاتده جمع اولمشدر . چینلیرک فکر ترقیدن زیاده محافظه کارلرده کی ثباته بروثیقه تاریخیه آرانور ایسه اثبات مدعایچون بو غزته یی ارانه کفایت ایدر . چونکه قونفوسیوس زماننده نشر اولان غزته لر نه شکل و نه صورتده ، فصل بر کاغده باصلش ایسه ، حتی صحیفه لرینک حاوی اولدیغی عمودی سطرلرک عدد کلماتی بیه بوگونکی غزته لرینک عینی در دینسه طوغریدر .

بزم طاییدیمز اوراق حوادث یولنده ایلك باصیلان غزته ۱۶۲۲ ده آلمانیا نك

[ماغده بورغ] شهرنده ظهور ایدن [ماغده بورگیشه چایتونف] نامنده کی ماغده بورغ غزته سیدر . حال بوکه فرانسلر غزته نك محل حدوئی فرانسه و موجودی بر فرانسلر طبیی اولدیغی ادعا ایدرلر . فقط بوادعالرینی تکذیب ایچون هرایکی غزته نك بالای صحیفه سنده مطبوع اولان تاریخه بر کره عطف نظر ایتک کافیدر . زبرا فرانسلر طبیی [رده نودو] غزته سنک برنجی نسخه سی ۱۶۳۱ سنه سی مایست نك ۲۱ رنده نشر ایتمشدر . ماغده بورگیشه غزته سی ایسه ۱۶۲۲ سنه سی ایلوانک یگر می ایکسی

تارىخىي حاويدىر . بو خالده فن طباعت گې غزته نك ده محل حدوتى آلمانىا اولديغنى تصديق متمددر .

ثانياً فرانسىزلىرى كندى مملكتلر نده ، كندى ملتلىرى ايچون ، كندى وطنداشلىرى ندىن برطىيىك اثر تقيلىدى اولان غزته يى بر اثر ايجاد گې گوستردكلارى خالده غريپىزكه حين احداثده كى اسمندىن بيله غفلت ايتىشلردىر . چونكه ره نودونك چيقاردىغى ايلك غزته نك اسمى يوقاروده خبر ويردىكمىز (غازت) در .

بو غزته هفتده بردفعه بونام ايله نشر اولنمقلىه برابر آردصره ، يعنى ميقات معينك خارچنده [Nouvelles] (حوادث) ناميله فوق العاده نسخىلر دخى نشر ايلزمىش . گر ك بو (غازت) و گر ك (حوادث) ناميله نشر ايتدىكى نسخ فوق العاده لىر برىتىش موزە اومك قوللقسىونلرى صره سنده موجوددر .

غزته نك شكله كانجه : بر طبقه كانك اوجه قاتلىمىيله حاصل اولان واصطلاح حمزده ۱۶ صفحه لك بر جرؤ دىنلان شكل وقطعه ده وسطور مطبوعه سندن متحصل صفحه ايسه ۹ سانتىمتر عرض و ۱۴ سانتىمتر طولندهدر .

ره نودونك بو غزته سى مؤخرأ (غزت دو فرانس) نامى آلمشدر كه بۇده تارىخ احداثدىن ۱۳۱ سنه صكره (۱۷۶۱) سنه ميلاديه سندهدر . واليوم بو عنوانى محافظه ايتىمكدهدر كه ، بۇاعتبار ايله فرانسى مطبوعاتىك قدماً برنجيسى در .

ينه بۇ دارده ايتاليا نجه (لاغوبه را) يعنى حرب اسمنده بر غزته قوللقسىونى دها واردركه ، وندىكده ۱۵۸۰ و ۸۲ سنه لرىنك مختلف ايلرىنده باصلىش نسخىلردىن عبارتدر . چونكه بو غزته اوتارىخده وندىكىلىرك مشغول اولدقلىرى محاربه يه عائد وقايع و حوادثى اشاعه مقصديله احداث ايدلىش اولديغىدىن ، شايدان اعلان بر وقعه غالبىت ويا مغلوبىت وقوعنده نشر ايدلىش و حربك ختاميله برابر غزته ده تعطيل ايلشدر .

ايشته غزته لفظى مؤخرأ اوراق حوادثه بۇ (لاغوبه را) غزته سندن ميراث قالمشدر . چونكه عنوانك آلتده اثر ك قيمتى (اونسا - غازتا) يعنى نسخىسى بر غزته يه ديو محرر اوليشنه نظراً اوتارىخده ايتاليا ده (غزتا) اسمنده بر نوع سكه

بۇلدىغى آڭلاشيلور . مؤخرأ اثرآ قىمتى ناطق اولان بۇلفظ، بۇ درلو اثرلره علم اولوب قالمشدر .

مطبوعات موزه سنده ۳۲ بىك عدد (قوللقسىون) اوله رق جملە سىنك حاوى اولدىغى اوراق مطبوعه ۴:۳ ميليون عدده بالغدر .

يالكز بر لورد طرفدن السنه واسامى مختلفهده اولمق اوزره ۱۷۴۰ تاريخندن قريم محاربه سىنك تاريخ ختامى اولان ۱۸۵۶ سنه سنه قدر نشر اولمش ۳۹۰ غزته دن ۵۴ بىك نسخە جمع اولمش وبونلرلسان و عنوان و برده سنه انتشار اعتباريله جلدلره تقسيم اوله رق ۲۸۰ قطعە دن عبارت بر طاقم تشكىل ايتمشدركه، مؤخرأ وصيتى اوزرينه موزه يه تسليم اولمشدر .

بۇگون اوروپا آسيا آفريقا و آمريقادە متداول السنه دن تركجه يه قدر هرلسانده نه مقدار غزته نشر ايدلمش واليوم نشر اولمقده بۇلمش ايسنه بونلرآ اڭ اسكى تاريخى حاوى اولانلرى اله كچدكه، فقط بۇ عصرآ مباديسندن اعتبارأ نشر ايدىلا نلرى بلافاصله تدارك و جمع ايدلمكه بولمشدر .

بويله بر دائره يى زيارت ايدن بر آدمك بر حس مى ايله كندى قومنه تعلقى اولان شيلرى تدقيق مراقبه دوشمى طبيعى در . بوجهتله بنده قوللقسىونلرى ارابه ايدن مأمورلردن برينه تركجه مطبوعات مجموعه لرني گوسترمىنى رجا ايدم . مأمور درحال خروف هجا اوزره مرتب اولان دولابلردن بريني آچهرق ينه خروف هجا اوزره مرتب اولان گوزلرى ارابه ايدى . مثلاً [تا] حرفنده [تقويم وقايع] [تقويم تجارت] [ترجمان احوال] [تصوير افكار] [ترجمان حقيقت] غزته لرنيك سنه سنه جلدلشم قوللقسىونلرى ظاهر اولدى .

بن تقويم وقايعك ايلك نسخە سنى اوگونه قدر نصلسنه گورمامش ايدم . بالطبع آچوب مقدمه سنه برگوز كزديردم . مطبوعات عثمانيه نك والدى اولان بۇ اثر كزنيك برنجى سنه سى مجدد بنیان سلطنت سلطان محمودثانى حضر تلىرىنك امريله ۱۲۴۷ سنه هجر يه سنى جمادى الاوليسنك ۲۵ نجى گونى نشر ايدلمشدركه اوراده استنساخ ايتديكم مقدمه سىنك مباديسندن برقچ سطرى بورايه قيد ايدم :

« چونكه تاريخ دىنلان فن جليل ، كارگاه عالمده وقوع بۇلان احوالى وقت
 « و زمانيله ضبط و بيان ايتمكدن عبارت ، و سلفدن خلفه حصه آله حق بربادكار براقىدن
 « كنايتدر . و بۇ فنك فائدهسى قى چوق اولوب ، حتى بعض علما ، علم تاريخ دولتك
 « حفظ قانونى و ملتك ربط احوالى مستوجب اولديغىچون وجوب درجه سنه يقين
 « اولديغنى تصریح ايتمشلردر . مشاهير مؤلفيندن [لاميه] شارحى [صفدى] نك
 « ذكر ايتديكى اوزره دولت عباسيه ده ۴۲۲ سنه سننده خليفه اولان [قائم] عباسى
 « زماننده خير يهودىلرى نسلندن بعض جهود گويا جدلرى نسيلاً بعدنسل فتح
 « خير عقبنده خراجدن معاف اولدقلىرى مشعر حضرت [على المرتضى] نك
 « يازولرىنى آكدرير بر خط ايله ذيلنده اصحاب كرامدن [سعد بن معاذ] و [معاويه]
 « حضرتك شهادتلى يازلمش سند صورتنده بر كاغد ابرازيله ديوان خلافتده
 « معايتلىرى ادعا ايلدكلرنده ، خليفه مشاراليه اول امرده قبول صورتى گوسترمش
 « ايكن اول عصرك رئيس الكتاى مقامنده اولان [ابوالقاسم بن مسلمه] نام ذاته
 « شبهه گلوب عهد مذكوره مورخ اولان [خطيب بغدادى] يه كاغد مزبور
 « گوستردكده مورخ مومى اليه [اشبو سند صحيح دكلدر ؛ زيرا خير قاعه سنيك قىسى ،
 « هجرتك يدنجى سنه سننده وقوع بولش و معاويه حضرتلرىنىك اصحابدن اولمىسى
 « هجرتك طقوزنجى ييلنده واقع وسعد حضرتلرى ايسه هجرتك بشنجى سالى
 « داربقايه عازم اولمش اولمغله اشبو تاريخلرك بربرينه مطابق اولمديغى آشكار ايكن
 « سند مزبور اعتباره شايان دكلدر .] ديدكده اول يهودىلر جوابه قادر اولمىوب
 « كاغد مزبورك مزور اولديغنى مقر و معترف اولمشلردر . ايسته اشبو روايت صحيحه ،
 « فن تاريخ لازملى شى اولديغنه بر قوى دليلدر »

ايسته مقدمه بوسياق اوزره تاريخك ضبط وقايع ايله قيد موجود و صيد مفقود
 يولنده كى فوائدندن بحث ايدرك ، غزته نك دخى بر نوع وقايعنامه اولديغنى تعريف ايليور .
 فى الحقيقه [غزته] نه اولديغنى بيليان بر قومه غزتيه تعريف ايجون اك موافق
 مثال تاريخدر . ذاتاً بزم [تاريخ] ديديكمن اثرلر دخى تاريخ دكل ، بلكه وقايع رسميه ي
 ضبط ايجون طوتمش بر دفتر اولمسنه گوره تقويم وقايع ، آنلرك دها مطرد و منتظمى

عد اولنه بيلوردي . بوجهته مقدمه نك منشيى اولان اسعد افندي مرحومكه ، او
تاريخده تقويمخانه نظارتيله برابر وقعه نويس دولت ايدى ؛ خلقه غزته يي آكلاتق
ايچون تاريخى مثال اتخاذا ايتكمده اصابت ايلشدر .

تقويم وقايع بهر سنه ختامنده نسخ منتشره سي ايچون برده فهرس تنظيم ايدرك
اوسنه نك صوك نسخهنه ربط ايلدرمش .

[تقويم تجارت] اسمنده بر غزته اولديغنى اونتمش ايدم . اوراده گورنجه زمان
نشرنده نه قدر اهميتله تلقى اولديغنى وحقى محررى حسن فهمى پاشا اولديغنى تخطر
ايلدم . صكره آتيدكه اسملى حاوى جلدلى گوزدن كچوردم : آينه وطن
(مصور) . استانبول (مصور) . مدنيت (مصور) . ويوميلردن استانبول ، استقبال ،
اتحاد ، بصيرت ، ترقى ، جريده حوادث ، حقيقه ، حقايق الوقايع ، حقيقت ، دور ،
ديوژن ، روزنامه جريده حوادث ، سراج ، سعادت ، سلامت ، صباح ، شرق ،
صداقت ، طريق ، عبرت ، عصر ، عطارد ، كوكب شرقى ، لسان صدق ، مجموعه معارف ،
محب ، مخبر ، مميز ، وطن ، وقت .

بوغزته لرك بر ايكيى اوچ بش نسخه نشر ايدم . ايچلرند آلتى آى دوام
ايتكم بختيارلغنه نائل اولانلى ايسه اندر . بوندن آكلاتشيليوركه هوس نشریات
او تاريخده الى قلم طوتان گنجلى استيلا ايتمش . فقط ايكي اوچ نسخه نشر ايدر
ايتمز سرمايه عرفان و اتقان توكنمش . حتى بونلردن عطارد اسمنده كى غزته طوپى
اوچ نسخه نشرينه موفق اولديغنى حالده بر مسئله اوزرينه يازديغى اوچ مقاله نك
اوچى ده بربرينى ناقص ظهور ايتمش . دها غريبى بۇ مقاله لرك اوچى ده برقلدن
چيقيشمش .

مع مافيه مطبوعات عثمانيه نك بر تاريخى يازيله جق اولسه اوروپايلرك (قرونيكور)
ديدكلرى طرزده بزده ايلك غزته [جريده حوادث] اولديغى و [پولتيق - ليتهر]
دينلان معارف سياسيه و ادبيه مسلكنى ايسه [تصوير افكار] كشاد ايدرك ،
مؤخرأ عبرت و ترجمان حقيقت غزته لرى او مسلكى تعقيب ايلدكلرى نظر اعتباره
آلنملى در .

بونلردن [شرق] اسمندە متوفى بوردپانۆنك نشر ايتىدىكى غزته دخى [قرونىكور] طرزىنك اڭ مكملى ايدى .

*

غزته دائرەسنك [نشرىات] قسمى كر چككن پك چوق آثار مفيدە و نفيسىيى جامعدر .

بوقسم دە اويون كاغدىلرى دخى موجود ؛ چونكە اوروپادە استامپ اصوليله [ايماز] [صورت] باصمق اويون كاغدىله باشلامشدر .

انگليز، آلمان، فرانسىز، ھالە هولاندىز مطبوعات مصورەسى بوقسمك اڭ مھم مشتملاتيدر . مطبوعات مصورەدە بۇ دىرت ملتە ملل سائرە آرەسندە نسبت آرامق يھودەدر . مثلاً رساملقدە بروقتلر اڭ ايلرو گتمش اولان ايتاليانلر مطبوعات مصورەدە روسلر ك بيلە دونندەدر .

شمىدى بورادە آلمان، انگليز و فرانسىز آثار مصورەسى آرەسندە برمقايىستە يابلق لازم گلەسە، بن كثر و باخصوص تنوع و نفاست اعتباريله آلمانلرى ترجىج ايدردم . فقط كندولرىنە مخصوص اولان طرز محتشم دەكى كاللارندن طولايى دە انگليزلرى حق ترجىجىدە بالاتر بولوردم . ظرافت، و باخصوص محكوكاتدە بعض شيوە مخصوص لطافت اعتباريله فرانسىزلرى دخى حق تقدّمە اليق گورمككن كندىمى آلامزدم .

بوقسمك [مطبوعات مصورە اسبوعيه] طاقى دە پك زنگين . ايشتە بوسرەدە برنجى مرتبىي احراز ايدن غزته آبراهام فرھوفن نامندە [آنوەرس] اھالىسندن بر فللمانك [نيوۋە تيژدينگن Nieuwe Tijdingen] يعنى [حوادث جيئەدە] عنوانيله فللمان و فرانسىز لسانيله چيقاردىغى مصور غزتەدر .

بوزات غزتەسى ۱۷ مائس ۶۰۵ بش دە آنوەرس قىربندەكى (ئەقكەردن Eckeren) محاربەسنك وقوعات جاريەسى مصور اقلەرق نشر ايتىمگە باشلامشدر . بوغزتەنك قطعەسى دخى طولاً ۱۲ سانتىمىتروى تجاوز ايتىز؛ فقط وقوعاتك كثرتنە گورە

صحیفه لارک مقداری تکثیر ایدرمش. بعضاً ۸ بعضاً ۱۶ بعضاً ۲۴ صحیفه اوله رق نشر ایدلمشدر. بعضلرنده علاوه لر بیه واردر.

محاربه نك ختامندن صكره فرهوفن وقایع مشهوره یی و اشخاص معروفه و تاریخیه یی بالذات آغاج اوزرینه حك ایدرك غزته سنی مصور نشر ایتكده دوام ایتمشدر. غزته سنده میدان حربك خریطه لرینی بیه رسم و نشر ایتمگی درخاطر ایدرك درحال صفحه تطبیقه قویمش.

آبراهام فرهوفن Abraham Verhoeven :

۱۵۸۰ سنه میلادیه سی حزرانك یگرمنی ایکیسند شمدی بلچیقانك اولان [آنوهرس Anvers] شهرنده تولد ایتمش. پدری حكاك ایتمش. آبراهام، پدرینك مسلكینی تعقیب ایدرك حكاكلقده اولدقجه استعداد گوسترمش.

۱۶۰۴ ده اوسته سنك قزی اولان [سوزان اسپرینهك Suzane Spierinek] یله ازدواج ایتمش. بونك اوزرینه اویون كاغدی باصمق ایچون اوسته سیله مشاركت ایتمش. معلومدركه اویون كاغدلری اوائلده هولانداده و اومملكتكده

آبراهام فرهوفن

[هارلهم] شهرنده باصلیوردی. برسنه صكره ۱۶۰۵ ده [آرشیدوق آلبر ایله ایزابل] ك هولاندا [نه تاژنه رق] سنه قارشو آچدیغی محاربه ده آبراهام فرهوفن، بو پرسه مراجعت ایدرك وقوعات. حربیه یی و آكا تعلق ایدن حوادث شتایی نقل و نشر ایتك اوزره بر امتیاز طلب ایلدی. مسئولی اسعاف اولنجیه درحال یوقاروده اسمی چكن [حوادث جیده] عنوانلی مصور غزته یی تأسیس ایتدی.

غریبدرکه بوگی تشبثات اوزمان صاحیبی زنکین ایدهمزرمش . زنکین ایتمك
شویله طورسون کچنديرمه بيله خدمت ایدهمیورمش . چونکه ۱۶۳۷ سنه سنده
بیچاره آدم بوغازینه قدر بورجلی اولدیغی حالده وفات ایتمش . غزته سی وفاتندن
صکره برخیلی زمان پایدار اوله رق عاقبت ۱۸۲۸ ده اختیار تعطیل ایتمشدر .
بو غزته [۲ صویه] یعنی ۱۸ پاره یه صاتیلورمش .

ابوالضیاء توفیق

